Μια πικρή και διαχρονική κωμωδία

Σάββας Πατσαλίδης

☆

Από τις πλέον πολυπαιγμένες κωμωδίες του Μολιέρου στην χώρα μας (22 φορές μέχρι σήμερα). Και από τις δυσκολότερες, μια και δεν μπορείς να είσαι απόλυτα σίγουρος πού πέφτει το κέντρο βάρους. Εκτός από τη θρησκεία, είναι και άλλα που "παίζουν". Είναι το θέατρο, η ανθρώπινη φύση και φυσικά η παρουσία του Βασιλιά.

Βέβαια, οι περισσότερες αναγνώσεις εξακολουθούν να δείχνουν την προτίμησή τους στο θρησκευτικό στοιχείο. Απόλυτα λογικό, καθότι ο συγγραφέας δεν το κρύβει ότι έγραψε το έργο με ένα πολύ συγκεκριμένο στόχο κατά νου: να επιτεθεί εναντίον των Ιησουιτών, οι οποίοι την περίοδο εκείνη (17ος αι.) είχαν καταφέρει με τις μεθοδεύσεις, τις ίντριγκες και την επαφή τους με τη Ρώμη και την Ισπανία, να στρέψουν τον κόσμο εναντίον τους, και ιδιαίτερα τους πνευματικούς ανθρώπους του τόπου—εκτός από Μολιέρο, βλ. Πασκάλ, Ρακίνος, Λα Φοντέν κ.λπ.

Ο Μολιέρος γνωρίζει τους κινδύνους του εγχειρήματός του, γι' αυτό και προετοιμάζεται κατάλληλα. Διαβάζει με προσοχή το βιβλίο ***Monita secreta*** (1612) του Ζαορόφσκι, εκδιωχθέντος πολωνού Ιησουίτη, ο οποίος περιγράφει με κάθε λεπτομέρεια τις μεθόδους που χρησιμοποιούσαν για να αποσπάσουν εξουσία ή να γίνουν έμπιστοί πλουσίων. Με αυτό το σύγγραμμα ως αφετηρία, συνθέτει και το πορτρέτο του ήρωά του.

Ο Ταρτούφος είναι ένας τσαρλατάνος, κομπογιαννίτης, δήθεν θρησκόληπτος που χρησιμοποιεί τον λόγο και την εξωτερική εμφάνιση του καλού χριστιανού για να κερδίσει τις εντυπώσεις και βεβαίως να περάσει το δικό του. Είναι ένα αδίστακτο πλάσμα που εξισώνει το θέλημα του Θεού με τις επιθυμίες του. Του αρέσει το ποτό, το ψέμα, η ρουφιανιά, το υπερβολικό φαγητό, χωρίς ασφαλώς να νιώθει τις οποιεσδήποτε ενοχές ή να δυσφορεί με τις επιλογές του. Είναι πολύ άνετος, ακόμη και μ' αυτό το θλιβερό φιζίκ του που δεν τον βοηθά και ιδιαίτερα να παίξει τον τύπο του εραστή. Είναι πολύ λίγος για την Ελμίρα. Και το ξέρει. Και τι έγινε!. Υπάρχουν πάντα λύσεις και τρόποι επιβολής για ένα δαιμόνιο νου που έμαθε μια ζωή να κινείται υπόγεια και βρώμικα, χωρίς να προδίδει τις πραγματικές του προθέσεις.

Στην αντίπερα όχθη των μηχανορραφιών του συναντούμε τον ταλαίπωρο και αφελέστατο Οργκόν. Είναι ένας καλός ανθρωπάκος, σύμφωνα με τον συγγραφέα, ο οποίος, τυφλωμένος από τα υποκριτικά παίγνια του Ταρτούφου, αδυνατεί να δει την πραγματικότητα.

Μα και η οικογένειά του δεν πάει καλύτερα. Μπορεί να είναι καλή, μπορεί να έχει συνείδηση της όλης κατάστασης, αλλά είναι ανίκανη να πράξει οτιδήποτε. Δέχεται και υπομένει. Ο Μολιέρος προφανώς την χρησιμοποιεί για να κάνει ένα γενικότερο σχόλιο για τους συμπολίτες του, οι οποίοι ενώ έβλεπαν την εξάπλωση των Ιησουιτών, δεν έκαναν το παραμικρό για να τους σταματήσουν. Βέβαια, δεν τους ψέγει, μια και βλέπει ότι τα όπλα που διέθεταν για να αντισταθούν ήταν πολύ αδύναμα μπροστά στις ραδιουργίες ύπουλων και πάνοπλων ατόμων, όπως οι Ταρτούφοι της ζωής.

Ο Μολιέρος έγραψε ένα πικρό κωμικό ποίημα, το οποίο παρ' όλες τις αρχικές αντιστάσεις και δυσοίωνες ενδείξεις (του πήρε πέντε χρόνια προσπαθειών και συνεχών αλλλαγών για να το δει να παίζεται) κατάφερε να ξεπεράσει το φράγμα του χρόνου και του χώρου συγγραφής του και να μπει στον αστερισμό των αριστουργημάτων της δραματικής λογοτεχνίας. Ο σύγχρονος θεατής είναι φυσικό να μην μοιράζεται πλέον τα έντονα αντιθρησκευτικά αισθήματα που τόσο ερέθιζαν τον Μολιέρο και τους σύγχρονούς του ή να αγνοεί το ιστορικό φόντο της διαμάχης που συνόδευσε το έργο στα πρώτα του βήματα, όμως εξακολουθεί να ταυτίζεται με τα κωμικοτραγικά πορτρέτα και τα συμπτώματα των πράξεών τους. Βλέπει σε αυτά κάτι οικείο και διαχρονικό που τον αφορά.

Και νομίζω πως μια μικρή γεύση αυτής της οικειότητας, μας έδωσε η παράσταση (στο "Θέατρο Κήπου") που μετάφρασε και σκηνοθέτησε για λογαριασμό του ΔΗΠΕΘΕ Σερρών, ένας γνώστης του γαλλόφωνου θεάτρου, ο Γ. Ιορδανίδης.

Δε λέω ότι η ανάγνωση στο σύνολό της φώτισε τις σκοτεινές πλευρές του έργου ή ότι μπήκε στον κόπο να σχολιάσει την ουσία του μολιερικού μηνύματος ή ότι έλυσε το γρίφο του φινάλε ή ότι έκρυβε έντονες συγκινήσεις και αξιομνημόνευτες ερμηνευτικές στιγμές. Τίποτε απ' όλα αυτά. Είχε, όμως, μια καθαρότητα και απλότητα που πέρασε στην πλατεία το "πικρό" γέλιο των δρωμένων, διατηρώντας παράλληλα ακέραιο και το πολύ σημαντικό δραματικό τους στοιχείο.

Σημαντική βοήθεια στη διατήρηση αυτής της ευαίσθητης ισορροπίας, το "ύπουλο" παίξιμο του Τ. Χαλκιά, ο οποίος βρήκε ορισμένες εσωτερικές πτυχώσεις του ρόλου και

κινήθηκε με τη δέουσα προσποιητή "αμηχανία". Ούτε φωνασκίες ούτε υπερβολές. Δεόντως "ταρτουφικός".

Ο Οργκόν του Ν. Δαδινόπουλου, μετρημένη (αν και κάπως "άχρωμη") φιγούρα διολισθήσαντος οικογενειάρχη. Η Σ. Σμυρναίου, χωρίς να εντυπωσιάσει ήταν σε γενικές γραμμές στο ύφος και το ήθος της μάσκας της. Και οι λοιποί, σε ρόλους διεκπεραιωτικούς, ούτε προς τα πάνω ούτε προς τα κάτω.

Τα σκηνικά του Γαβαλά λιτά και "ταξιδιάρικα" και με εύκολες λύσεις στην κίνηση σωμάτων και αντικειμένων. Τα κοστούμια του Σ. Πασχαλίδη σύμφωνα με τη σκηνοθετική σύλληψη. Κάπου ανάμεσα στο παλιό και το μοντέρνο. Οι φωτισμοί της Κ. Μαραγκουδάκη στο μέτρο του δυνατού σε ένα πολύ δύσκολο θέατρο όπως του "Κήπου", και για μια παράσταση που περιοδεύει.

Με δυο λόγια: μια παράσταση που τουλάχιστον δεν προσβάλλει τη νοημοσύνη μας, κι ας μην μένει στη μνήμη για πολύ.

Αγγελιοφόρος της Κυριακής

7 Σεπτεμβρίου 2003